

Έκτη Αίσθηση – Κατανοώντας τους φίλους

Καραπαναγιώτου Μαρία, Adv. Dip., MA

Ήδη στην ηλικία των 6-7 χρόνων τα παιδιά αρχίζουν να κάνουν κοινωνικές συγκρίσεις, διαπιστώνοντας τις δυνατότητες ή τις αδυναμίες τους συγκρινόμενα με τους συμμαθητές τους. Τα παιδιά περνούν από το «εγώ» στο «εγώ και οι άλλοι». Παιδιά με ιδιαίτερες συμπεριφορές εντοπίζονται και απορίες γεννιούνται.

Rubin Kenneth, 2002

Αν δε δοθούν επεξηγήσεις για τους συμμαθητές με τις ιδιαίτερες συμπεριφορές τα παιδιά ή

- αρχίζουν να αντιλαμβάνονται ότι είναι λάθος να ρωτάνε ή
- δημιουργούν δικά τους κοινωνικά συμπεράσματα

Επομένως το ερώτημα δεν είναι

- Πρέπει να μιλήσουμε στους συμμαθητές του Γιάννη ότι αντιμετωπίζει ιδιαίτερες προκλήσεις;

ΑΛΛΑ

- Πώς θα δημιουργήσουμε ένα μαθησιακό περιβάλλον όπου όλα τα παιδιά θα αισθάνονται κοινωνικά ασφαλή και άνετα;

Γιατί εκπαίδευση των συμμαθητών;

42 μελέτες με 172 μαθητές στο φάσμα του αυτισμού και 396 εκπαιδευμένους συμμαθητές, με όποιο τρόπο κι αν αυτοί ενημερώθηκαν, επιβεβαιώνουν τα θετικά αποτελέσματα των *peer mediated* παρεμβάσεων τόσο στην ακαδημαϊκή, όσο και στην κοινωνική απόδοση των ατόμων με αυτισμό.

Use of peer-mediated interventions in the treatment of autism spectrum disorders: A systematic review, Research in Autism Spectrum Disorders, September, 2009

Προγράμματα εκπαίδευσης συμμαθητών

- Έκτη Αίσθηση, 1993, Carol Gray

Το πρόγραμμα ενημερώνει τους μαθητές γενικής αγωγής για το αυτιστικό φάσμα και εξηγεί συμπεριφορές που μπορούν να παρερμηνευτούν ως τρομακτικές, περίεργες ή αγενείς.

Η λογική του προγράμματος είναι ότι οι συμμαθητές θα μπορούν να συμπεριλάβουν καλύτερα το συμμαθητή με ιδιαίτερες συμπεριφορές αν έχουν ακριβή κοινωνική πληροφόρηση.

Έκτη Αίσθηση

- Αξιοποιεί τις πέντε αισθήσεις για να εισαγάγει την έννοια της έκτης – κοινωνικής – αίσθησης μέσα από δραστηριότητες και συζητήσεις.

- Απευθύνεται σε μαθητές 7-12 χρονών
- Η Gray προτείνει το πρόγραμμα να γίνεται από τον εκπαιδευτικό γενικής αγωγής. Έτσι επιδεικνύεται ότι ο δάσκαλος της τάξης κατανοεί και αξιολογεί ανάλογα τις πληροφορίες.
- Σημαντική η παρουσία του δ/ντή γιατί
- Δίνει αξία στο πρόγραμμα
- Δημιουργείται η προσδοκία ότι οι συμμαθητές θα εφαρμόζουν αυτά που έμαθαν σε όλο το σχολικό πλαίσιο.

Πότε γίνεται η «έκτη αίσθηση»; Ποιοι παράγοντες πρέπει να λαμβάνονται υπόψη;

- Προσπαιτούμενο να αισθάνονται γονείς και εκπαιδευτικοί άνετα
- Γνωρίζει το παιδί τη διάγνωσή του;
- Μπορεί να συμπεριληφθεί ο μαθητής στη δραστηριότητα;
- Έχουν παρατηρήσει οι συμμαθητές «ιδιαιτέρες» συμπεριφορές που μπορεί να προκαλούν σύγχυση
- Διδασκαλία «εμπιστευτικότητας» & προσωπικών δεδομένων
Τελικώς, η επιλογή της προσέγγισης
Γίνεται από το μαθητή και την οικογένειά του

Το πρόγραμμα αποτελείται από 6 ενότητες

- Εισαγωγή
- Επανάληψη των 5 αισθήσεων
- Αξιοποιώντας την ικανότητα αντίληψης της οπτικής των άλλων και η έκτη αίσθηση
- Πώς είναι να έχει κάποιος δυσκολίες στην έκτη αίσθηση;
- Πώς μπορούμε να βοηθήσουμε;

Στόχος: οι συμμαθητές να βελτιώσουν την κατανόησή τους και να υποστηρίξουν το μαθητή με ΔΑΔ

Επιμέρους στοχοθεσία: Οι μαθητές:

- θα αντιληφθούν πώς οι έξι αισθήσεις μας παρέχουν πληροφόρηση
- θα δουλέψουν πάνω σε βοηθητικές ιδέες για τυφλούς ή κωφούς συνανθρώπους
- θα μάθουν πώς οι άνθρωποι μαντεύουν (υποθέτουν) τι αντιλαμβάνονται, ξέρουν ή αισθάνονται οι άλλοι

Οι μαθητές:

- θα περιγράψουν γιατί η «κοινωνική αίσθηση» μπορεί να θεωρείται «έκτη αίσθηση»
- θα περιγράψουν τις προκλήσεις που βιώνουν παιδιά με αισθητηριακές αναπηρίες
- θα αναγνωρίσουν πιθανές προκλήσεις που βιώνει συμμαθητής με δυσκολίες στην κοινωνικότητα και την επικοινωνία
- Θα δημιουργήσουν μία λίστα με βοηθητικές ιδέες για το συμμαθητή με δυσκολίες στην κοινωνικότητα και την επικοινωνία

Υλικά:

- Μικρό αντικείμενο (αρκουδάκι)
 - Κιμωλία, πίνακας, προτζέκτορας
 - Φωτογραφίες – ζωγραφιές από:
Μύτη, μάτι, στόμα, αυτί, χέρι
παιδιά που αθλούνται
διάφορες συναισθηματικές καταστάσεις
- Διάρκεια δραστηριότητας
1 έως 2 ώρες

Πρακτικές οδηγίες:

Διάφορες λίστες που θα προκύψουν από ιδεοκαταιγισμό να διατηρηθούν έως τη λήξη του προγράμματος.

Επιλέξτε προσεκτικά την ώρα που θα γίνει το πρόγραμμα

Εισαγωγή

Σήμερα, θα μοιραστώ μαζί σας κάποιες σημαντικές πληροφορίες για τον συμμαθητή σας _____ Είμαι σίγουρη ότι όπως και σε σας στον/ην _____ αρέσει να (ή ενδιαφέρεται για) _____. Όπως εσείς ο/η _____ τα καταφέρνει σε πολλά πράγματα καλά. Και όπως εσείς, _____ κάποιες φορές χρειάζεται βοήθεια. _____ χρειάζεται βοήθεια στο να συνεργάζεται και να παίζει με άλλους. Μπορούμε να βοηθήσουμε. Το πρώτο βήμα είναι να καταλάβουμε γιατί το να δουλεύει ή να παίζει με άλλους είναι μερικές φορές πιο δύσκολο για _____. Ακούστε προσεκτικά αυτές τις πληροφορίες. Ξέρω ότι θα σας δώσουν μερικές ιδέες για το πώς μπορούμε να βοηθήσουμε _____. Οι ιδέες σας θα είναι σημαντικές καθώς θα δουλεύουμε όλοι μαζί για να φτιάξουμε ένα σχέδιο βοήθειας για _____.

Επανάληψη των 5 αισθήσεων

- Ποιές είναι;
- Τι πληροφορίες συλλέγεις με την αίσθηση _____;
- Σου δίδαξε κανείς πώς να βλέπεις/ακούς κτλ;

Επικέντρωση στην ακοή και την όραση

- Πώς θα ήταν χωρίς να μπορούσες να ακούς/βλέπεις;
- Πώς θα μπορούσες να βοηθήσεις ένα συμμαθητή σου που δεν ακούει/βλέπει;

Όραση

- Μας βοηθά να βλέπουμε που πηγαίνουμε, να διαβάζουμε, να παίζουμε μπάλα, να βρίσκουμε πράγματα
 - Κανείς δε μας μαθαίνει να βλέπουμε. Η όραση είναι μία αίσθηση
 - Οι άνθρωποι που δεν βλέπουν:
 - Μπορεί να χρειάζονται βοήθεια στη μετακίνηση
 - Δε μπορούν να διαβάσουν με τον τρόπο που εμείς διαβάζουμε
- Ιδέες για να βοηθήσουμε ένα συμμαθητή που δε βλέπει:**
- Braille
 - Να τον καθοδηγούμε στην αυλή

–Να μην αλλάζουμε θέση στα πράγματα μέσα στην τάξη

Αξιοποιώντας την ικανότητα αντίληψης της οπτικής των άλλων και η έκτη αίσθηση

•**Σενάριο**

Έχουμε καταγράψει τις 5 αισθήσεις. Κανείς δε σας έμαθε να βλέπετε, ακούτε, κτλ. Επίσης, έχετε μία κοινωνική αίσθηση – κάποιες ικανότητες που σας βοηθούν να δουλεύετε και να παίζετε με άλλους. Θα σας δείξω πώς αυτή η κοινωνική αίσθηση δουλεύει.

Αξιοποιώντας **αντιληπτικά** την οπτική άλλων ανθρώπων Dawson & Fernald 1987

- Ένας εθελοντής από τις πίσω θέσεις
- Τι βλέπεις εσύ;
- Τι βλέπω ΕΓΩ;
- Τα πράγματα που είναι πίσω μου μπορώ να τα δω; Πώς το έκανες αυτό; Πώς ήξερες τι μπορώ να δω;

Ξέρουμε τι μπορούν οι άλλοι να δουν, κτλ, ακόμα και όταν δεν είμαστε μαζί τους. Σας το έμαθε κάποιος αυτό ή απλά το ξέρατε;

1^ο συμπέρασμα

Ξέρουμε τι αισθάνονται, τι μπορούν οι άλλοι άνθρωποι να δουν, μυρίσουν, ακούσουν, κτλ.

Αξιοποιώντας **γνωσιακά** την οπτική άλλων ανθρώπων Baron-Cohen et al. 1985, Wimmer & Perner, 1983

- Κρύβω το κουκλάκι στο γραφείο μου
- Εθελοντής
- Πέρασε έξω παρακαλώ
- Μετακινώ το κουκλάκι σε άλλη κρυψώνα
- Επιστρέφει ο εθελοντής

Αν ρωτήσω την Μαρία που είναι το κουκλάκι που θα ψάξει πρώτα; Γιατί; Πράγματι, μπορούμε να μαντέψουμε σωστά τι ξέρουν οι άλλοι άνθρωποι. Μας το έμαθε κάποιος αυτό ή το κάνετε αυτόματα, όπως και με τις αισθήσεις σας;

2^ο συμπέρασμα

Ξέρουμε τι αισθάνονται, τι μπορούν οι άλλοι άνθρωποι να δουν, μυρίσουν, ακούσουν, κτλ.

Μπορούμε σωστά να μαντέψουμε τι ξέρουν οι άλλοι άνθρωποι

Χρησιμοποιώντας την δική μας οπτική στην ερμηνεία της **συναισθηματικής κατάστασης** άλλων ανθρώπων

- Επίδειξη εικόνων των βασικών συναισθημάτων
- Αναγνώριση συναισθημάτων
- Συζήτηση πάνω σε ενδείξεις που μας δίνουν αποκαλύπτουν το συναίσθημα (cues)

Μπορείτε να καταλάβετε τι αισθάνεται κάποιος; Ποιες είναι οι ενδείξεις που χρησιμοποιείτε για να μάθετε πώς αισθάνεται κάποιος;

Ενδείξεις που μας αποκαλύπτουν το συναίσθημα

- Εκφράσεις προσώπου
- Τι κάνει ένας άνθρωπος (στάση σώματος)
- Τι λέει ένας άνθρωπος

Μπορούμε σωστά να μαντέψουμε πώς αισθάνεται κάποιος. Χρησιμοποιούμε κάποιες ενδείξεις που μας βοηθούν. Μπορεί να δούμε το πρόσωπό του. Αν κάποιος χαμογελά, τότε καταλαβαίνουμε ότι είναι χαρούμενος. Ή, αν κάποιος κατσουφιάζει υποθέτουμε ότι αισθάνεται ανήσυχος ή λυπημένος. Επίσης, μπορεί να δούμε και τι κάνει, για παράδειγμα, αν κάποιος κλαίει αυτό είναι μία ξεκάθαρη ένδειξη. Ή, αν χοροπηδάει καταλαβαίνουμε ότι είναι ενθουσιασμένος. Μερικές φορές, οι ενδείξεις δεν είναι ξεκάθαρες. Μπορεί να παρατηρήσουμε ότι κάποιος περπατά γρήγορα ή ότι κινείται αργά. Άλλη ένδειξη του συναισθήματος κάποιου μπορεί να είναι τα λόγια του. Με αυτές τις ενδείξεις μπορούμε σωστά να καταλάβουμε τα συναισθήματα των άλλων.

3ο συμπέρασμα

Ξέρουμε τι αισθάνονται, τι μπορούν οι άλλοι άνθρωποι να δουν, μυρίσουν, ακούσουν, κτλ.

Μπορούμε σωστά να μαντέψουμε τι ξέρουν οι άλλοι άνθρωποι.

Μπορούμε να καταλάβουμε πώς αισθάνονται οι άλλοι άνθρωποι.

Πώς είναι να έχει κάποιος δυσκολίες στην έκτη αίσθηση;

Θα ήταν εύκολο ή δύσκολο

- να περιμένεις τη σειρά σου αν δεν ξέρεις τι σκέφτονται οι άλλοι ή πώς αισθάνονται;
- να μιλήσεις στους άλλους για κάτι που έκαναν; Γιατί;
- να καταλάβεις γιατί χρειαζόμαστε κανόνες στα παιχνίδια; Γιατί;
- να καταλάβεις γιατί οι άνθρωποι κάνουν κάτι; Γιατί;
- να κάνεις φίλους;
- μπορεί να σε ξάφνιαζαν μερικά πράγματα; Γιατί;
- μπορεί να τρώμαζες;

Ένας μαθητής με δυσκολίες στην έκτη αίσθηση μπορεί να χρειάζεται βοήθεια να:

- μιλήσει σε άλλους
- ακολουθήσει κανόνες ή να περιμένει τη σειρά του
- καταλάβει πώς αισθάνονται οι άλλοι
- γνωρίζει γιατί κάνουν αυτό που κάνουν οι άλλοι

- συμμετέχει σε ομαδικά παιχνίδια και δραστηριότητες
- κάνει φίλους

Όλοι μπορεί να χρειαζόμαστε βοήθεια σε αυτούς τους τομείς μερικές φορές. Στην τάξη μας, ο Ανδρέας μπορεί να χρειάζεται βοήθεια πιο συχνά. Ο Ανδρέας έχει δυσκολίες με την «έκτη αίσθηση». Όμως, έχει και πολλά ταλέντα και ικανότητες. Για παράδειγμα, θα έχετε παρατηρήσει πόσο καλά διαβάζει. Πόσο καλός είναι στους υπολογιστές! Θα μπορούσε ο Ανδρέας να βοηθήσει κάποιους από σας στους υπολογιστές. Έτσι και εμείς με τη σειρά μας θα τον βοηθήσουμε με την «έκτη αίσθηση». Αυτό σημαίνει να είναι κάποιος μέλος μίας τάξης – να βοηθάει ο ένας τον άλλο.

Στη συνέχεια θα μιλήσουμε για το πώς μπορούμε να βοηθήσουμε τον Ανδρέα.

Πώς μπορούμε να βοηθήσουμε;

- Ανατρέχουμε στη λίστα που δημιουργήθηκε για τους τυφλούς μαθητές και την παρουσιάζουμε ως μοντέλο για τη δημιουργία μίας νέας με συγκεκριμένες ιδέες για τον εν λόγω μαθητή

Κατανοώντας γιατί ο Ανδρέας αντιμετωπίζει μερικές φορές δυσκολίες στο να συνεργάζεται ή να παίζει θα μας είναι πιο εύκολο να τον βοηθήσουμε. Ίσως να μη σας μιλάει γιατί δε ξέρει από που να ξεκινήσει μία κουβέντα. Μπορεί να μην μπορεί να μαντέψει σωστά (ή τόσο γρήγορα ή εύκολα) πώς αισθάνονται ή τι ξέρουν οι άλλοι. Αν το θυμόμαστε πάντα αυτό θα μπορέσουμε να βρούμε τρόπους να τον βοηθήσουμε

- Έχετε παρατηρήσει ότι ο Ανδρέας είχε δυσκολία στο να σας μιλήσει; Τι έγινε;
- Ποιές είναι οι ιδέες σας;
- Τι μπορούμε να κάνουμε για να βοηθήσουμε τον Ανδρέα;

Χρήσιμες ιδέες

- Ξεκινήστε εσείς τη συζήτηση. Ζητήστε του να καθίσετε μαζί για φαγητό.
- Γράψτε τους κανόνες ενός παιχνιδιού. Παραμείνετε ήρεμοι όσο μαθαίνει να περιμένει τη σειρά του
- Να θυμάστε ότι και ο Ανδρέας έχει συναισθήματα, να είστε φιλικοί
- Καθοδηγήστε τον και βοηθήστε τον να ακολουθεί οδηγίες
- Στην αρχή ζητήστε τη βοήθεια ενός μεγάλου όταν παίζετε με τον Ανδρέα

Κατανοώντας τους φίλους
Catherine Faherty, μετάφραση-προσαρμογή Β.Παπαγεωργίου

Πρόγραμμα για την εκπαίδευση των μαθητών σχολικής ηλικίας στη διαφορά και για την καλλιέργεια της ενσυναίσθησης.

Προσαρμογές μπορούν να γίνουν για μεγαλύτερα παιδιά.

Αποτελείται από

- Εισαγωγή: Το γενικό πρόγραμμα
Στο οποίο αναφέρονται σημαντικές έννοιες και θέματα χωρίς να δίνονται ειδικές πληροφορίες για παιδί ή ομάδα παιδιών. Μπορεί να ολοκληρώνεται εδώ το πρόγραμμα. Έχει τρία μέρη.
 - Ικανότητες: διαφέρουμε και είμαστε ίδιοι
 - Κέντρα βιωματικών δραστηριοτήτων
 - Επίδειξη αντίληψης λόγου
- Β. ΕΚΔΟΧΗ εισαγωγή για ειδική τάξη και τα μέλη της
- Γ ΕΚΔΟΧΗ κατανοώντας συγκεκριμένο μαθητή

Το πρόγραμμα διαρκεί 45-60 λεπτά
Προσωπικά δεδομένα & Εμπιστευτικότητα

- Εγκριση των γονέων
- Εγκριση μαθητή
- Διευκρίνιση: Θα παρακολουθήσουν οι γονείς ή ο μαθητής την ενημέρωση;

Η επιθυμία του ατόμου & της οικογένειάς του είναι απολύτως σεβαστή και σε άρνηση περιοριζόμαστε στο βασικό πρόγραμμα.

Σκοπός του προγράμματος είναι να βοηθήσει τους μαθητές να φανταστούν πώς θα ήταν αν είχαν «διαφορετικές ικανότητες» από αυτές που έχουν τώρα και να κατανοήσουν γιατί κάποιοι άνθρωποι συμπεριφέρονται διαφορετικά από το αναμενόμενο

ΜΕΡΟΣ 1ο

ΙΚΑΝΟΤΗΤΑ

ΜΟΝΑΔΙΚΟΤΗΤΑ

Συμπεράσματα

•Ο ΚΑΘΕΝΑΣ ΕΧΕΙ ΔΙΑΦΟΡΕΤΙΚΕΣ ΙΚΑΝΟΤΗΤΕΣ ΚΑΙ ΔΕΞΙΟΤΗΤΕΣ ΠΟΥ ΤΟΝ ΚΑΝΟΥΝ ΜΟΝΑΔΙΚΟ ΑΝΑΜΕΣΑ ΣΤΟΥΣ ΑΛΛΟΥΣ

•ΕΝΩ ΟΛΟΙ ΕΧΟΥΜΕ ΔΙΑΦΟΡΕΤΙΚΑ ΤΑΛΕΝΤΑ, ΙΚΑΝΟΤΗΤΕΣ, ΔΕΞΙΟΤΗΤΕΣ ΕΙΜΑΣΤΕ ΙΔΙΟΙ ΚΑΤΑ ΕΝΑ ΤΡΟΠΟ: ΟΛΟΙ ΘΕΛΟΥΜΕ ΝΑ ΜΑΣ ΚΑΤΑΛΑΒΑΙΝΟΥΝ ΟΙ ΑΛΛΟΙ

•Μετά το πρώτο μέρος και πριν το δεύτερο ενημερώνουμε για την εκδοχή β΄ ή γ΄, και στη συνέχεια περνάμε στο 2^ο μέρος

ΜΕΡΟΣ 2ο

- Λεπτή κινητικότητα
- Οπτικοκινητικός συντονισμός
- Αντιληπτική ικανότητα & αισθητηριακή δραστηριότητα
- Ακουστική ικανότητα

Προτεινόμενη χρήση 3 κέντρων

Παρουσίαση υλικών και οδηγιών

Εισαγωγή όρου «**λεπτή κινητικότητα**» σε μεγαλύτερους μαθητές
Επιτρέπεται η διασκέδαση, όμως παράλληλα πρέπει να σκεφτούν τι πράγματα μπορεί να είναι δύσκολο να κάνουν αν οι δεξιότητες στη λεπτή κινητικότητα ήταν έτσι
Κάθε κέντρο διευκολύνεται από ενήλικα
Στον ήχο κουδουνιού έχουμε εναλλαγή ομάδων

ΜΕΡΟΣ 3ο

- Επίδειξη αντίληψης του λόγου: «στρώσε το τραπέζι»
Για τα παιδιά του νηπ/γείου και των πρώτων τάξεων του δημοτικού είναι προτιμότερο να είναι σύντομη η δραστηριότητα.
Βοηθάμε μέχρι να πετύχει ο μαθητής την ολοκλήρωση της δραστηριότητας.
Εστιάζουμε στο οπτικό ερέθισμα.

κατανόηση λόγου
ακουστική επεξεργασία
οπτική μαθηση } μεγαλύτεροι μαθητές

συμπερασματικά

- Αναφέρονται οι διαφορετικοί τρόποι μάθησης
- Ερωτήσεις
- Ο καθένας είναι διαφορετικός και ταυτόχρονα ίδιος με τους άλλους
- Μοναδικότητα του καθενός

Στο τέλος του προγράμματος ή σε άλλο μάθημα είναι βοηθητικά τα βιβλία που αναφέρονται σε θέματα διαφορετικότητας

- «ο Αυτός», Πουλάκης Πέτρος, εκδ. Κάστωρ
- «Δεν είμαι τέρας, σου λέω!», Πλησή Παναγιώτα, εκδ. Κέδρος, (από 9 χρονών)
- «Ποιός σκότωσε το σκύλο τα μεσάνυχτα», Μαρκ Χάντον, εκδ. Ψυχογιός, (βραβείο εφηβικής λογοτεχνίας)
- «Τι σημαίνει για μένα;» Catherine Faherty, εκδ. Ελληνικά Γράμματα

Ταινίες

- Autism & Me, Rory Hoy, www.jkp.com
- BenX, ο διστακτικός ήρωας (άνω 13)
- Το μαύρο μπαλόνι
- Ο Μότσαρτ και η φάλαινα
- Social Network
- Άνταμ
- Temple Grandin